

כ. תזריע-מצורע – שילוח מצורעים

הסיפור המסתתר מאחרי המילים הראשונות בהפטרנו "מְצַרְעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר" הוא מהותי ביותר למסכת המתחים בין שומרון לירושלים. מאז ראשית הפילוג בין ישראל ליהודה מחפשים מתנגדי ירושלים היכן למקם את מה שנראה להם "מְקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה'". כך כבר ירבעם בן נבט העוזב אפילו את שכם ההיסטורית ובונה את פנואל, וכך בעשא הבונה את תרצה (השווה: שה"ש ו', ד' "יפה וכו' כתרצה נאוה כירושלים" וראה עמוס ז', י"ג: "מקדש מלך הוא ובית ממלכה הוא").

מצב זה של נדודי המקדש ובירת הממלכה (השווה את מאמצי שאול ודוד עד לכיבוש ירושלים) הגיע לסיומו במפעלו של עמרי אבי שושלת בית עמרי ואחאב, הוא קונה את "הַהֵר שְׁמֶרוֹן, מֵאֵת שְׁמֶר--בְּכַרְיִם קָסָף; וַיִּבֶן, אֶת-הַהֵר, וַיִּקְרָא אֶת-שֵׁם הָעִיר אֲשֶׁר בָּנָה, עַל שֵׁם-שְׁמֶר אֲדֹנֵי הַהֵר שְׁמֶרוֹן" (מלכים א', ט"ז, כ"ד) כך נדרש בתנא דבי אליהו רבה, ט', ב' על זכותו של עמרי "שויתר עיר גדולה בארץ ישראל כמו ירושלים. שהייתה בדעתו, שכשם שירושלים היא למלכי יהודה כך יהא שומרון למלכי ישראל." מכאן לדברי המלבי"ם שרמוז לתחרות בין שומרון לירושלים בעצם מעשה זה. "מורה ההבדל בין ירושלים שנקראת לזכרון יראה ושלמות ובין שומרון שנקרא על שם אדם בליעל". אכן, נקודות השיתוף בולטות בין המסופר כאן לבין המסופר בשמואל ב', כ"ד, כ"ד-כ"ה על מקום המקדש בגורן ארנן היבوسی "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת-הַגֵּרָן... יֵבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ".

המאמצים לשוות קדושה שורשית לשומרון מתייחסים גם להלכה הנרמזת בפסוק שפתחנו בו. המשנה במסכת כלים (פ"ז) דנה בקדושת ערי ארץ ישראל המוקפות חומה (מימי יהושע בין-נון?) שמצורעים משולחים מתוכם ולכן הם רשאים לשבת רק בבית השער אשר מחוץ לעיר.

סיעה נכבדה של אחרונים דנה בענין. ר' יהונתן אייבשיץ בפירושו "אהבת יהונתן" על ההפטרות כתב לחלק שצרעת זו לא הייתה צרעת מטמאת אלא מדבקת ולכן בודדו את שחלו בה, וכעין זה כתב בנחל אשכול (הוצאת הברשטאט, עמ' 153, וראה עוד ב"משך חכמה", הפטרת מצורע מהדורת קופרמן הערה 1 א').

ר' עקיבא איגר בתוספותיו למשנה (כלים א', ז') מספר על חכם אחד שהקשה לו מהמסופר על בנין שומרון על ידי עמרי ונמצא שאין היא עיר עתיקה, ותירץ לו ר' עקיבא איגר על סמך תרגום יהונתן שהעיר אמנם נוסדה בתקופה קדומה אלא שעמרי שכלל אותה והקיפה בחומה. [נמצא שהדמיון לירושלים הוא עוד יותר מושלם] לדברי ר' עקיבא איגר התייחסו הבאים אחריו כמו בעל "הכתב והקבלה" (ויקרא י"ד, מ')

שהעיר שעל ערי ארץ ישראל המוקפות חומה לא נזכר שהיו מוקפות חומה מימי יהושע בין-נון. בעל "ערוך לנר" בשאלות ותשובות "בנין ציון" (ח"ב, ס', אות ג') לא הסכים לדברי ר' עקיבא איגר וראה בדברי תנא דבי אליהו מקור לשילוח מצורעים מחוץ לשומרון. בהגהות "מסכנות נפתלי" (משניות "זכר חנוך") העיר ממלכים אי י"ג, ל"ב שם נזכרים ערי שומרון בימי ירבעם בן נבט. אמנם, האיזכור שבא בדבריו על שימרון שבנחלת זבולון (כפי שגם ציין ב"צפנת פענח" סוף פרשת מצורע והסתמך על הירושלמי) לא שייך לשומרון שבנה עמרי.

מתחים אלה, בין שומרון לירושלים יסודם ברמזי המקרא, במשלי נבואת יחזקאל (פרק כ"ג) על אהלה ואהליבה, מצאו ביטויים בדיונים הלכתיים ושימשו את ר' שלמה אבן גבירול, בקינתו שנכנסה לסדר קינות תשעה באב, הפותחת "שומרון קול תיתן" ומסיימת בתקוות נחמה כנראה לשתיים: "החומל על דל חמול על דלותם, רפא נא את שברם ונחם אבלותם".